

1. ÇEKIMLI SESLER

192-nji gönükme. Sözleri okaň we bularyň her biriniň nähili ses bilen başlanýandygyny aýdyň.

Armyt, oglan, uzyn, ylgamak, üçünji, ilki, ördek, ekin, ädim.

Her sözüň ikinji harpyny elipbiý tertibi boýunça depderiňize göçüriň.

* * * *

193-nji gönükme. Şygry labyzly okaň we gara ýazylan sözlerde nähili çekimlileriniň bardygyny aýdyp beriň.

Ene ýüregi dek ýürek tapylmaz,
Enäniň ýüregi gülden näzikedir,
Enäniň hiç erbet **arzuwy** bolmaz,
Arzuwy **abatlyk** hem-de saglykdyr.
Enäniň ýüregi her derdi syzar,
Her derdiň **dermany** onuň sözüdir.
Enäniň gül ýüzi **gaharyňy** ýazar,
Ene ýaşayşyň, bagtyň **gözüdir**.
Enäniň ýüregi **derýa** dek giňdir,
Enäniň **ýüregine** bir derýa sygar.
Enäniň söýgüsi **deňizden** çuňdur,
Ene mährin salsa, gije gün dogar.
Bagşy **joşa** gelse, bagyş eder bir saz,
Şahyr joşa gelse, **döreder** dessan.
Ene ýüregi dek ýürek **tapylmaz**,
Ene öz **mährinden** döredýär ynsan.

(G, Seyitliýew).

1. Şygryň temasyny anyklaň we onuň sözleýşiň haýsy stiline degişlidigini aýdyň.

2. Şygyrň mazmunyny öz sözleriňiz bilen aýdyp beriň.

Türkmen dilindäki çekimliler dokuz sany harp bilen belleniýär. Olar şulardyr: a, o, u, y, e, i, ü, ö, ä. Çekimli sesler sap owazdan emele gelýär.

Olar aýdylanda öýkenden gelýän howa agyz boşlugyndan päsgelsiz çykyp gidýär. Şoňa görä-de her bir çekimlini demiň gutarýança uzaldyp aýtmak bolýar.

Meselem: a, o, ä, ö ýa-da beýleki islän çekimlinizi aýdyp görüň.

194-nji gönükmä. Teksti okaň we göçüriň. Nokatlaryň ýerine degişli çekimlileri ýazyň, olaryň haýsy çekimlilerdigini aýdyp beriň.

ŞAMERGEN

Serdaryň garr... at...synyň hakyky adyny bilýän az-azdy.

ömr...niň köpüs....ni awçylyk bilen ötür...n bu ýaş...ly atan oky boş geçmeýänl...rden bolansoň,

oňa Mergen aga diýý...rdiler. Sakgaldaşlarynyň käbiri onuň ad...ny Şamerg...n diýibem tutý...rdy.

Süýji dilli g...ja b..len gürlleşdigiňçe gürlleşesiň gelýär. Ol ç...l haýwanlarynyň, g...şlaryň häsiýetlerine b...ş barmagy ýaly bel., .t.

1. Bu tekst sözleşiň haýsy stiline degişli?

2. Tekst näçe abzasdan ybarat? Her abzas haýsy sözler bilen başlanýar?

195-nji gönükmä. Teksti okaň we göçüriň. Nokatlaryň ýerine degişli çekimlileri ýazyň. Haýsy çekimlileri ýazandygynyzy aýdyp beriň.

Biz alt... adamdyk. iki s...ny gaýygy ýüp bilen dart...p barýardyk. Gidişim...z ör...n haýaldy. Her g...nde sekiz kilometr ýöl ý...reýärdik. Daş-töwerek dym-dyrslykdy. Diňe gündizl...ri-ne pessaýrak şem...l öwüsy...rdi. Ýokary gitdigimizçe, derýanyň akyp gelýän ugry barha beýige dyrmaşýard... Bosagal...r köp...lýärdi. Gaý...klary çekmek barha kynlaşýardy.

1. Teksti iki abzasa bölün we her abzasyň başlanýan ýerini aýdyň.

2. Tekste sözbaşy tapyň.

196-nji gönükmä. Sözleri okaň. Bulary biri-birinden tapawullandyryan sesleriniň haýsylardygyňy we olara nähili sesler diýilýändigini aýdyp beriň.

1. Gal, gol, gyl, gel, gül.

2. Golum, gulum.

3. Alty, elti.

4. Atly, otly, etli, itli.

5. Oýan, oýun.

6. Del, däl, dil.

Sözleri depderiňize göçüriň we olaryň çekimleriniň aşagyny cyzyň.

Türkmen dilindäki çekimli sesler inçe we ýögyn, dar we giň, dodaklanýan we dodaklanmaýan çekimliler diýen toparlara bölünip, olar uzyn we gysga aýdylýarlar.

Turkmenkultur.com